

1. Сучасна українська літературна мова

1. Українська мова серед інших мов світу.
2. Суспільні форми функціонування мови, основні поняття. Літературна мова як унормована форма загальнонаціональної мови.
3. Структура мовних рівнів, їх одиниці. Види норм української літературної мови.
4. Основні функції мови.

2. Історія української літературної мови

1. Основні періоди історії української мови.
2. Типи слов'янського письма (глаголиця, кирилиця).
3. Писемні пам'ятки.

3. Фонетика сучасної української мови

1. Будова голосового апарату.
2. Фонема як мінімальна мовна одиниця. Варіанти її реалізації.
3. Система вокалізму та консонантизму. Класифікація голосних та приголосних фонем української мови.
4. Зміни звукового складу слів у мовному потоці (модифікації, чергування).
5. Склад і наголос як фонетичні одиниці, їх типи.

1. Голосовий апарат складається з:

- ✓ дихального апарату (діафрагма, легені, бронхи);
- ✓ гортані з голосовими зв'язками;
- ✓ артикуляційного апарату (язик, зуби, губи, піднебіння);
- ✓ резонаторних порожнин;
- ✓ мовленнєвих ділянок мозку.

2. Фонема – це мінімальна лінійно неподільна одиниця, яка служить засобом побудови, розпізнавання та розрізнення слів.

Фонема – це абстрактне поняття, у мовленні вона реалізується в різних звуках залежно від її розташування у слові та наголошування.

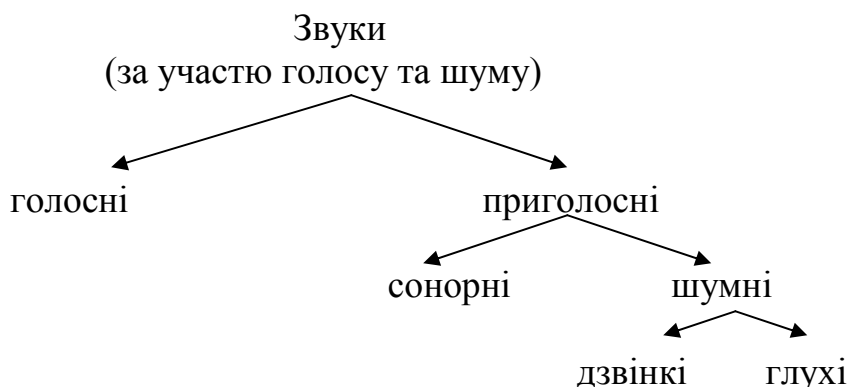
Головний вияв фонем – реалізація фонем в її самостійних ознаках, незалежно від місця у слові, впливу сусідніх звуків, наголошування.

Алофони (варіанти фонем) можуть бути 4 типів:

- ✓ позиційні варіанти – це звуковий вияв фонем, який залежить від позиції фонем у слові (весни [e] під наголосом, але весна [e^н]);
- ✓ комбінаторні варіанти – це звуковий вияв фонем, зумовлений впливом сусідніх звуків (мова [m], але місто [m^ʰ] пом'якшується під впливом наступної [i]);

- ✓ додаткові варіанти – звуки, що збігаються з головним виявом інших фонем (просьба [з'], що збігається з головним виявом, напр. зірка [з']);
- ✓ факультативні варіанти – це не обов'язковий, але можливий звуковий вияв фонем (іней [i] – головний вияв, [i^н] – факультативний варіант).

3.

До системи вокалізму (голосних) української мови входять 6 фонем.

За місцем творення:

- ✓ переднього ряду (/и/, /і/, /е/);
- ✓ середнього ряду (в українській немає);
- ✓ заднього ряду (/а/, /о/, /у/).

За способом творення:

- високого піднесення (/і/, /и/, /у/);
- середнього піднесення (/е/, /о/);
- низького піднесення (/а/).

У системі консонантизму (приголосних) української мови виділяють 32 фонем.

За місцем творення:

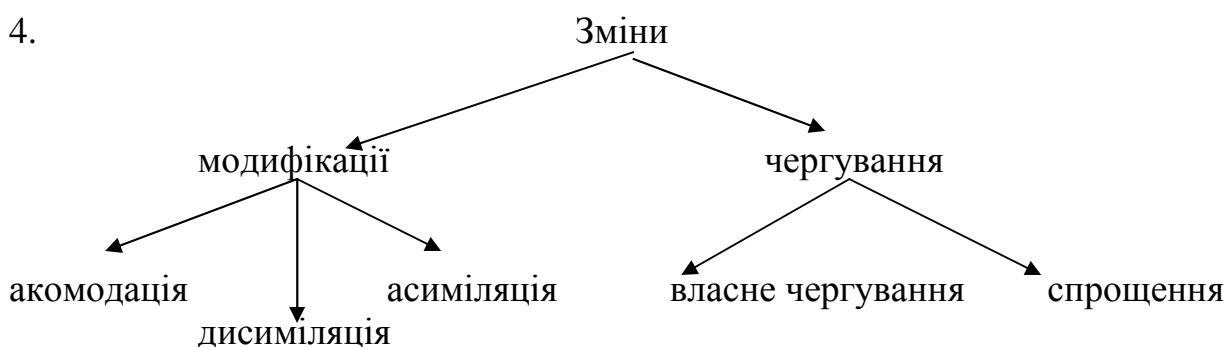
- ✓ губні (/б/, /п/, /в/, /м/, /ф/);
- ✓ язикові:
 - передньоязикові (/д/, /д'/, /т/, /т'/, /з/, /з'/, /с/, /с'/, /дз/, /дз'/, /ц/, /ц'/, /ж/, /ш/, /дж/, /ч/, /л/, /л'/, /р/, /р'/, /н/, /н'/);
 - середньоязиковий /й/;
 - задньоязикові (/г/, /к/, /х/);

- ✓ глотковий /г/.

За способом творення:

- ✓ зімкнені (проривні): /б/, /п/, /д/, /д'/, /т/, /т'/, /г/, /к/, /м/, /н/, /н'/;
- ✓ щілинні: /в/, /ф/, /з/, /з'/, /с/, /с'/, /ж/, /ш/, /г/, /х/, /й/, /л/, /л'/;
- ✓ африкати (зімкнено-щілинні): /дз/, /дз'/, /ц/, /ц'/, /дж/, /ч/;
- ✓ вібранти (дрижачі): /р/, /р'/.

4.

Акомодація – взаємне пристосування голосних і приголосних (мова [м], але місто [м'] пом'якшується під впливом наступної [і]).

Асиміляція – уподібнення звуків однієї категорії (частіше приголосних). Напр., безпечний [бе^нспе'чний] – оглушення, смієшся [с'м'іє'с'с'а] – пом'якшення 1-го звуку, уподібнення шиплячої до свистячої.

Дисиміляція – розподібнення звуків однієї категорії (частіше приголосних). В українській мові це процес історичний, зараз виявляються тільки його наслідки: кьто→кто→хто (2 проривні поспіль, для зручності вимови 1 змінилася на щілинну), висший→вишший→вищий [шч].

5. Склад – сполучення звуків, що вимовляються одним поштовхом повітря.

Склади: - відкриті (останній звук голосний) та закриті (останній приголосний);

- прикриті (перший приголосний) та неприкриті (перший голосний).

В українській мові переважають склади прикриті відкриті.

Наголос – виділення складу у слові за допомогою артикуляційних засобів.

- кількісний (довготний, силовий) та якісний (тональний);

- вільний (різномісцевий) та сталий (у чеськ. мові І склад, у фр. останній).

В УМ наголос силовий, вільний, рухомий, може бути подвійним (2 варіанти в одному слові), у складних словах основний і побічний.

4. Лексична система СУЛМ

4.1. Семасіологія. Лексичне значення слова

1. Лексикологія як лінгвістична дисципліна.
2. Слово як одиниця лексичної системи. Його основні ознаки.
3. Семантична структура слова (три основні шари у структурі лексичного значення слова).
4. Типи лексичних значень слів (за акад. В. В. Виноградовим).
5. Однозначні та багатозначні слова.
6. Метафоричне і метонімічне перенесення найменувань.

1. Лексикологія – розділ мовознавства, який вивчає словниковий склад мови.

До її складу входять науки:

семасіологія (вивчає значення слів);

етимологія (вивчає походження слів);

ономастика (вивчає власні назви);

Безпосередньо пов'язані:

фразеологія (вивчає стійкі вирази);

лексикографія (наука про укладання словників).

2. Слово (лексема) – це найменша самостійна одиниця мови, що складається з комплексу звуків, за яким суспільною практикою закріплене певне значення.

Отже, слово – це двобічна одиниця: форма (звукова, графічна) + значення.

Основні ознаки:

- ✓ звукове (графічне) оформлення;
- ✓ наявність значення;
- ✓ самостійна цілісність;
- ✓ виділюваність (відділяється від інших слів у потоці мовлення і на письмі);

- ✓ відтворюваність (тобто слова відтворюються в готовому вигляді, а не створюються щоразу заново).

3. Значення слова – це комплексне утворення, яке складається з елементарних одиниць – *сем.* Напр., у слові «біг» можна виділити семи «рух», «швидкий рух», «пересування в просторі», «пересування без транспортних засобів» і т.д. За спільністю основної семи у значенні слова об'єднуються у лексико-семантичні групи. Напр., «будинок», «міст», «вежа» – споруди.

У семантичній структурі (структурі лексичного значення) слова виділяють:

- ✓ *сигніфікативний* шар (ядро значення, предметно-поняттєва співвіднесеність) – частина значення, яка безпосередньо відображає реалію дійсності: стіл – предмет меблів, ліхтар – вуличний засіб освітлення тощо;
- ✓ *конотативний* шар – сукупність емоційних та оцінних відтінків, стилістичних елементів, асоціацій: «легіт» і «вітер» мають однаковий сигніфікативний шар, однак легіт – легкий, приємний вітер, поетична назва;
- ✓ *структурний* шар – сполучуваність слова з іншими словами: «коричневий» і «карий» мають однаковий сигніфікативний шар, однак відрізняються за можливостями поєднання з іншими словами («коричнєве пальто», «карі очі», але не навпаки).

4. За акад. В.В. Виноградовим, виділяють 3 основні типи лексичних значень:

- ✓ *номінативне* – пов'язане з відображенням явищ дійсності, розрізняють номінативне пряме і похідне: «блискавка» – явище природи і застібка;
- ✓ *фразеологічно зумовлене* – реалізується тільки у складі фразеологізму: «байдики бити» – ледарювати;
- ✓ *синтаксично зумовлене* – виявляється лише у певній синтаксичній функції: «Ця дівчина – вихор» (дуже швидко).

5. Усі слова в мові поділяються на однозначні (моносемічні) та багатозначні (полісемічні). *Однозначність* – здатність слова вживатися лише з одним значенням. Усі слова виникають як однозначні, щоб дати назву якомусь одному предмету або явищу, і лише з часом можуть набувати похідних значень. Кількість однозначних слів у мові порівняно невелика. До них у першу чергу належать *терміни* – слова, які служать для точного вираження спеціальних понять у галузі науки, техніки, спорту, мистецтва тощо. Однак і серед них трапляються багатозначні:

- ✓ термін виникає як чергове значення вже багатозначного слова (додаток у мовознавстві, клітина в біології);
- ✓ термін може вживатися одночасно в різних галузях науки (криза в медицині й економіці);
- ✓ термін набуває додаткового значення і починає вживатися у складі загальноживаної лексики (атмосфера планети і приємна атмосфера).

Більшість слів у мові *багатозначні*, тобто здатні вживатися з декількома значеннями. Полісемія виникає у зв'язку з перенесенням назви з одного предмета на інший.

6. а) Метафоричне перенесення найменувань – це перенесення назв за подібністю:

- ✓ за кольором (золота прикраса – золота осінь);
- ✓ за розміром (крапля дощу – крапля надії);
- ✓ за характером рухів (іде людина – іде годинник);
- ✓ за емоційним враженням (чорна сукня – чорна заздрість) тощо.

б) Метонімічне перенесення – використання назви одного предмета для називання іншого на основі їх суміжності:

- ✓ просторова суміжність – один предмет всередині іншого, і обидва називаються одним словом (аудиторія слухала, випити чашку);
- ✓ матеріал і вироби з нього (вона носить срібло);
- ✓ людина і її ознака або результати діяльності (з гастролями приїхав відомий тенор, слухати Бетховена).

4.2. Відношення в системі лексики

1. Лексичні синоніми в українській мові, їх різновиди.
2. Явище антонімії в українській мові.
3. Омонімія та її типи у сучасній українській літературній мові.
4. Паронімічні відношення між словами.

4.3. Склад лексики української мови з погляду її походження та вживання

1. Склад української лексики за походженням.
2. Склад української лексики з погляду її вживання.

1. За походженням уся лексика української мови поділяється на корінну (близько 90%) та запозичену.

а) можна виділити корінну лексику, різну за часом виникнення:

- ✓ спільна індоєвропейська – найдавніша, зберігається у більшості індоєвропейських мов: назви осіб за спорідненістю (мати, брат, сестра), частин тіла (ніс), астрономічних явищ і об'єктів (день, ніч, сонце);
- ✓ спільна слов'янська – виникла у праслов'янській мові: абстрактні поняття (диво, горе, правда), числівники (1–9, сто);
- ✓ спільна східнослов'янська – виникла переважно у IX–XIV ст. і є спільною для східнослов'янських мов: абстрактні слова (довіра, журба, суть), господарська лексика (пекарня, урожай, кочерга, мішок), явища природи (метелиця);
- ✓ власне українська – виникла після XIV ст. і не має аналогів в інших мовах.

б) у різні часи переважали запозичення з різних мов (IX–XIV ст. – з грецької, старослов'янської, тюркських мов; XIV–XVIII ст. – з польської; XVIII–XX ст. – з російської, німецької, французької; на межі XX–XXI ст. – з англійської). За шляхом запозичення можна виділити:

- ✓ безпосередньо запозичені лексеми – шляхом прямих мовних контактів;

- ✓ опосередковано запозичені – через посередництво інших мов (переважно польської, російської);
- ✓ запозичені шляхом калькивання – слова або звороти, перекладені частинами: лат. constellation – сузір'я, нім. Halbinsel – півострів.

2. З погляду вживання лексику поділяють на загальноживану та лексику обмеженого вживання (територіальні та соціальні діалектизми). Серед останніх зокрема вирізняють:

- ✓ професіоналізми – слова та звороти з усного мовлення представників певної професії: дрова – драйвери (ІТ), перевзути колеса – змінити покришки (автотранспорт);
- ✓ жаргонізми – слова з емоційним забарвленням, переважно зниженим;
- ✓ арготизми (арго) – умовна говірка якоїсь соціальної групи з уживанням слів, незрозумілих для сторонніх (в УМ це явище історичне, сьогодні не актуальне).

Виділяють також лексику активного та пасивного складу. До лексики пасивного складу належать:

- ✓ архаїзми – застарілі слова, які в сучасній мові витіснилися новішими за походженням: уста – губи;
- ✓ історизми – назви історичних понять, які зникли з активного вжитку разом із самими поняттями: хоругва, пірнач;
- ✓ неологізми – нові слова, які ще не увійшли до активного складу лексики: лоукостер, ребрендинг. Частина цих слів з часом входить до активного складу, інші стають історизмами. Серед них, зокрема, новотвори авторів художньої літератури – авторські оказіоналізми.

5. Фразеологія української мови

1. Фразеологія та її одиниці, їх основні ознаки.
2. Класифікація фразеологічних одиниць.

6. Морфеміка і словотвір СУЛМ

1. Типи морфем української мови.
2. Історичні зміни в морфемній структурі слова.
3. Основні поняття словотвору.
4. Афіксальні способи словотворення.
5. Неафіксальні способи словотворення.

1. Морфема – мінімальна значуща частина слова (також мінімальна значеннєва одиниця мови). Типи морфем: а) кореневі; б) службові (афіксальні).

а) корінь – основна смислова частина слова, є спільною для споріднених слів;

б) афікси – морфемі, що прикріплюються до кореня:

- ✓ суфікс – приєднується до кореня або іншого суфікса;
- ✓ префікс – стоїть перед коренем або іншим суфіксом;

- ✓ флексія (закінчення) – змінна частина відмінюваних слів, яка знаходиться, як правило, в кінці слова;
- ✓ постфікс – суфікс, здатний займати місце після закінчення (-ся, -небудь);
- ✓ інтерфікс – морфема, яка у складних словах знаходиться між двома основами (поєднувальний голосний о чи е).

Основа – це комплекс морфем без закінчення. Вона **не є морфемою**.

Афіксоїди (напівафікси) – морфемі перехідного типу, корені, які виступають у ролі афіксів:

- ✓ префіксоїди (напів-, супер-, мега-);
- ✓ суфіксоїди (-знавець, -подібний, -видний).

Аломорфи – варіанти морфемі, утворені внаслідок звукових чергувань (**рука – ручка – руці – рушник**).

2. Спрощення – зменшення кількості морфем у слові (напр., у словах пир, дар, жир виділявся суфікс р, зараз він став частиною кореня).

Ускладнення – збільшення кількості морфем у слові. Як правило, спостерігається у запозичених словах, які починають членуватися на морфемі за подібністю до українських слів.

Перерозклад – переміщення меж між морфемами (їх кількість зберігається).

Декореляція – зміна морфемного статусу морфем (напр., бігом – закінчення О.в. однини стає суфіксом у прислівнику).

3. Словотворення – процес утворення нових похідних слів. Усі похідні слова включають словотвірну базу (твірну основу) і словотворчий формант.

Словотвірною базою можуть бути:

- ✓ коренева морфема (море – моряк);
- ✓ основа похідного слова (учитель – учителька);
- ✓ ціле слово (мова – прмова);
- ✓ словосполучення (білий сніг – білосніжний).

Словотворчий формант – це формальний засіб, за допомогою якого утворене нове слово, тобто це частина, відсутня у складі твірної основи. У ролі форманта виступають морфема (напр., суфікс: пароплав – пароплаводство) або сукупність морфем (напр., префікс+суфікс: шар – прошарок).

Усі споріднені слова об'єднуються у групи:

- ✓ словотвірний ланцюжок – ряд спільнокоренових слів, кожне наступне з яких утворене від попереднього: писати – переписати – переписувати – переписувач;
- ✓ словотвірна парадигма – набір похідних від однієї твірної основи на одному ступені творення: писати – написати, вписати, списати, записати, відписати, дописати;
- ✓ словотвірне гніздо – усі похідні слова з однаковим коренем, упорядковані відношеннями похідності (складається із ланцюжків і парадигм):
 день – деньок – деньочок
 – денний
 – щодня – щоденний – щоденник – щоденничок

7. Морфологія

7.1. Іменні частини мови

1. Іменник як частина мови. Морфологічні категорії іменника.
2. Прикметники української мови. Розряди за значенням.
3. Числівник: особливості відмінювання та поєднання з іменниками.

1. Іменник – це самостійна частина мови, що виражає значення предметності, має морфологічні категорії роду, числа та відмінка, виконує синтаксичну функцію підмета або додатка.

Усі іменники за значенням поділяються на лексико-граматичні розряди:

- ✓ конкретні – абстрактні;
- ✓ загальні – власні;
- ✓ предметні – речовинні;
- ✓ одиничні – збірні.

Категорія роду виражає відношення іменника до узгоджуваних слів: семантико-граматичний рід (значення пов'язане зі статтю: дочка – ж.р.), граматичний (стіл – ч.р.). В УМ існує 5 значень категорії роду:

- ✓ чоловічий;
- ✓ жіночий;
- ✓ середній;
- ✓ спільний (спільні засоби вираження для двох родів: колега – ч.р. і ж.р.);
- ✓ парний (для іменників тільки множини, особл. парних предметів: ножиці).

Категорія числа виражає кількість: *однина*, *множина* (+ двоїна у давній УМ – для двох або парних предметів), *тільки однина* – *singularia tantum* (молодість), *тільки множина* – *pluralia tantum* (дрова). Форму тільки однини або тільки множини мають іменники абстрактні, власні, речовинні, збірні.

Категорія відмінка виражає відношення іменника до інших слів у реченні. Їх 7.

Значення відмінків:

Н.в. – суб'єкт дії

О.в. інструмент, засіб дії

Р.в. – непрямий об'єкт або ознака

М.в. місце або ін.обставини дії

Д.в. – адресат

Кл.в. звертання

З.в. – прямий об'єкт

2. Прикметник – це самостійна частина мови, що називає статичну ознаку, має синтаксично залежні категорії роду, числа та відмінка, виконує синтаксичну функцію означення.

Лексико-граматичні розряди:

- ✓ якісні – виражають ознаку безпосередньо (новий). Якість може виражатися більшою або меншою мірою, тому якісні пр. мають форми *ступенів порівняння*: нульовий, вищий, найвищий, абсолютний (щонайбільший);
- ✓ відносні – виражають ознаку опосередковано, через віднесення до предмета, явища тощо (дерев'яний);

- ✓ присвійні – виражають належність особі (Маріїн);
- ✓ порядкові – виражають ознаку за розташуванням в ряді однорідних предметів, явищ тощо (вісімнадцятий).

7.2. Дієслово СУЛМ та його категорії. Службові частини мови

1. Дієслово як частина мови, його форми.
2. Морфологічні категорії дієслова.
3. Загальна характеристика службових частин мови.

1. Дієслово – це самостійна частина мови, що виражає дію, стан або процес, має морфологічні категорії часу, особи, способу, виду, стану, виконує синтаксичну функцію присудка.

Дієслово становить єдність змінних та незмінних форм:

- ✓ особові (власне дієслова) – виражають дію, що протікає в часі, змінюються за особами (читаю, читаєш...);
- ✓ дієприкметник – виражає ознаку, змінну в часі, змінюється в роді, числі та відмінку (прочитаний);
- ✓ безособові форми на -но, -то – незмінні форми, утворені від дієприкметника с.р., є головним членом безособових речень (прочитано);
- ✓ дієприслівник – виражає вторинну, другорядну дію, незмінний (читаючи);
- ✓ інфінітив – незмінна форма, що виражає дію саму по собі, безвідносно до особи, часу, способу, числа. Інф. є застиглою формою Д.в. іменників, увійшов до системи дієслів згодом. Досі зберігає синтаксичну та словотвірну подібність до іменників.

2. Категорія виду виражає завершеність або незавершеність дії. Види: доконаний (повністю виявлена дія або результат), недоконаний (дія у процесі). Деякі дієслова можуть мати форму лише доконаного виду (з префіксами та постфіксом -ся) або лише недоконаного (фіз. та емоц. стани, мислення). Двовидові дієслова однією формою виражають значення обох видів (адресувати, веліти, розслідувати).

Категорія часу виражає відношення дії до моменту мовлення про неї. Часи: теперішній (ця форма може виражати також минулі, майбутні або постійні дії), минулий (дія, яка вже відбулася), давноминулий (дія, що передувала іншій минулій дії: приходив був), майбутній (дія, що відбудеться).

Категорія способу виражає відношення дії до дійсності. Способи: дійсний (реальна дія), умовний (дія, можлива за певних умов), наказовий (заклик, прохання).

Категорія стану виражає співвідношення дії та її суб'єкта. Стани: активний (суб'єкт виконує дію), пасивний (дія виконується над об'єктом), зворотний (дія спрямована на самого діяча, тобто суб'єкт і об'єкт дії збігаються: митися).

Категорія особи виражає відношення діяча до мовця. Особи: перша (мовець сам є діячем), друга (діяч є співрозмовником), третья (суб'єкт дії – стороння особа).

Категорія перехідності/неперехідності виражає відношення дії до об'єкта. Перехідні дієслова (обов'язково поширюються об'єктом), неперехідні.

3. Сполучники – службові слова, що виражають зв'язки між словами, словосполученнями й реченнями. Поділяються на 2 великі групи:

Сурядні:

єднальні (і, й, та);
розділові (а, чи, то – то);
протиставні (але, проте, однак);
приєднальні (та й, ще й, також);
зіставні (як – так і, не тільки – але й).

Підрядні:

означальні (що, який, котрий);
об'єктні (що, щоб, хто);
часові (після того як, аж поки);
місця (де, куди, звідки);
причинові (бо, тому що);
умовні (якщо, якби);
мети (щоб, аби);
допустові (хоч, хоча);
порівняльні (мов, немов, наче).

Частки – службові слова, що надають граматичних, смислових і модальних відтінків словам і цілим реченням:

- ✓ фразові (надають експресивних та модальних відтінків: хіба, адже, таки, авжеж, наврод чи);
- ✓ формотворчі (утворюють грам. форми слів: би, хай);
- ✓ словотворчі (беруть участь у творенні займ. і присл.: ні, будь, небудь, казна).

Прийменники – службові слова, що разом з формами непрямих відмінків іменників виражають їх залежність від інших слів у реченні. Власне прийм. (з, до, над) і похідні (утворені від ім., присл.: протягом, близько).

Вибуки – незмінні слова, що служать для вираження почуттів, емоцій та волевиявлень:

- ✓ емоційні (ох, ай, ого);
- ✓ імперативні (виражають спонування до дії: геть, цить, годі);
- ✓ апелятивні (засіб привернення уваги: ей, агов, ало, киць-киць).

8. Синтаксис СУЛМ

1. Синтаксис як розділ граматики. Основні аспекти дослідження.
2. Сурядні та підрядні словосполучення.
3. Просте двоскладне речення. Головні та другорядні члени.
4. Дієслівні та іменні односкладні речення.
5. Просте ускладнене речення та його компоненти.
6. Основні типи складних речень.

1. Синтаксис – розділ граматики, який вивчає закони поєднання слів у словосполучення та речення.

3 основні аспекти дослідження:

- 1) формальний – дослідження членів речення та засобів їх вираження;
- 2) семантичний – дослідження граматичної семантики, тобто значення членів речення (суб'єкт дії, атрибут, об'єкт, інструмент тощо);
- 3) комунікативний – дослідження речення як одиниці спілкування (мета висловлювання, порядок слів, актуальне членування речення – поділ на тему (частину, яка наводить щось уже відоме) і рему (повідомлення нового)).

2. Словосполучення – поєднання двох або більше слів, найменша граматична і смислова єдність у складі речення.

Сурядні:

єднальні;
розділові;
протиставні;
приєднальні;
зіставні.

Підрядні:

предикативні (підмет+присудок);
атрибутивні (залежне означення);
об'єктні (залежний додаток);
адвербіальні (обставинні);
апозитивні (залежна прикладка).

Типи зв'язку:

координація;
узгодження;
керування;
прилягання;
кореляція.

3. Просте речення – речення з одним граматичним центром.

Двоскладне речення – речення, у структурі якого наявні підмет і присудок.

Головні члени речення:

підмет – простий (ім. у Н.в., особовий займ.) або складений (числ.+ім. (три брати), ім. у Н.в.+ім. в О.в. (батько з сином), номінативне словосп. (Чорне море));
присудок – простий (особова форма дієслова), складений іменний (зв'язка (бути, стати, являти собою)+ім'я (ім., прикм., присл.)) або складений дієслівний (фазове дієслово (починати, закінчувати, перестати і под.), модальне (могти, мусити, сміти...) або предикативний прикм. (повинен, здатний)+інфінітив смислового дієслова).

Якщо у структурі речення наявні другорядні члени, воно є поширеним.

Другорядні члени речення: означення, додаток, обставина, прикладка.

4. Односкладне речення – просте речення, граматичним центром якого є 1 головний член речення. Він лише формально подібний до підмета або присудка.

Дієслівні – головний член речення виражений формою дієслова: означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові, безособові (безособ. дієслово у формі 3 особи одн. (світає, розвидняється, не спиться), безособ. форма на -но, -то, прислівник (Сьогодні тепло)), інфінітивні (головний ч.р. – інфінітив (Не палити)).

Іменні – головний ч.р. виражений формою іменника: номінативні (Н.в.: Який вечір!), генітивні (Р.в.: На небі ні хмаринки).

Детермінант – другорядний ч.р., аналог обставини в іменному односкладному реченні: локативний (Місто на Дніпрі), темпоральний (Засідання після перерви), суб'єктний (У нас гриби і яблука сушені).

5. Просте ускладнене речення – це просте речення, в якому наявний один з ускладнювальних компонентів:

- ✓ однорідні члени речення (пов'язані зв'язком сурядності, логічно пов'язані за змістом, переважно виражені однією частиною мови);
- ✓ відокремлені другорядні члени речення (відокремлені додатки – це конструкції зі словами крім, за винятком, зокрема, у тому числі, наприклад і т.д.);
- ✓ вставні слова, словосполучення, речення (виражають модальність, виділяються переважно комами: мабуть, безперечно, на його думку, кажуть...);

- ✓ вставлені слова, словосполучення, речення (надають додаткову інформацію, виділяються здебільшого дужками: Побачив вовк (він недалеко був) / Та й дума...);
- ✓ звертання (називає співрозмовника, переважно виражається ім. у Кл.в.).

6. Складне речення – речення, в якому наявні 2 або більше граматичних центрів. Кожна частина складного речення є простим реченням.

Сполучникові

складносурядні

(частини рівноправні)

єднальні;

розділові;

протиставні;

приєднальні;

зіставні.

складнопідрядні

(1 частина гол., інша залеж.)

з підрядними означальними;

з підр. з'ясувальними (додаток);

з підр. обставинними.

Безсполучникові

(зв'язок між частинами

виражений інтонацією,

на письмі – розділ.

знаками).